

Oorlog dichtbij Huis - Basisscholen Hardenberg

1. Inleiding

De oorlog dichtbij huis is een project van het Herinneringscentrum Kamp Westerbork speciaal voor het Primair Onderwijs. Dit project voor de basisscholen in de gemeente Hardenberg is gemaakt in opdracht van de Culturele Commissie Hardenberg. Het project bestaat uit lesmateriaal voor de groepen 7 en 8. Leerlingen duiken aan de hand van verschillende onderwerpen in de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Bij het project *De oorlog dichtbij huis* speelt de eigen omgeving een belangrijke rol. Vandaar dat al het lesmateriaal op maat gemaakt wordt en gaat over wat er in de eigen omgeving van de leerling gebeurd is.

2. Verantwoording

Een project *De oorlog dicht bij huis* past binnen het leergebied Oriëntatie op Mens en Maatschappij. Omdat het onderwijs zichzelf als doel stelt dat kinderen zich oriënteren op de samenleving waarin zij opgroeien is er geen beter middel dan hierbij gebruik te maken van de eigen directe omgeving. De eigen omgeving leent zich er bij uitstek voor om, zowel in als buiten de school onderzoek te doen. Dit kan onderzoek zijn op sociaal, politiek, economisch of maatschappelijk gebied maar kan ook gaan over kunst, cultuur of historische zaken. Naast het feit dat de omgeving als **middel** kan worden gezien om iets te leren over de wereld, kan het lesgeven over erfgoed ook een **doel** op zich zijn.

Het zich bewust worden van het culturele erfgoed van de directe omgeving en de mensen die hierin leven én het leren respecteren van het eigen culturele erfgoed kan alleen gestimuleerd worden door leerlingen hiermee te confronteren. Door zich in te leven in personen uit de eigen omgeving en door zich te verdiepen in verhalen uit de eigen omgeving probeert het Herinneringscentrum Kamp Westerbork de oorlog te vermenselijken en tastbaar te maken.

3. Het Project

Lesmateriaal groep 8.

De leerlingen van groep 8 houden zich bezig met drie onderwerpen: *Portret van de familie Blein* (een Joodse familie uit Hardenberg), *Het Verzet* en een *Monument voor Hardenberg*. Bij deze 3 onderwerpen is lesmateriaal gemaakt waarin verschillende deelonderwerpen behandeld worden. Leerlingen krijgen hiermee een beeld van deze drie onderwerpen. De antwoorden van de opdrachten komen op een apart vel papier, schrift etc. Bij elk onderwerp hoort een eindopdracht. Deze zijn steeds verschillend qua vorm en uitwerking. Natuurlijk kan de docent zelf beslissen wat hij/zij wel of niet doet en hoeveel tijd de leerlingen er voor krijgen.

Leerlingen kunnen zelfstandig met het materiaal aan de slag of in groepjes en natuurlijk kan de docent er ook voor kiezen om het klassikaal te behandelen. Omdat er, zoals bijvoorbeeld bij het onderwerp *Het Verzet* een aantal wat langere teksten in het lesmateriaal te vinden zijn, is klassikale behandeling van deze teksten misschien wel de beste keus. Aanbeveling voor de docent is in ieder geval om het materiaal van te voren goed te bekijken om hier een eigen lijn in te trekken. Bij de opdracht waarbij de leerlingen zelf een monument gaan maken moet er rekening gehouden worden met het feit dat er ook geknutseld moet worden. Bij de opdracht over de familie Blein kan de docent ervoor kiezen om met de klas in Hardenberg op zoek te gaan naar de sporen van Joods Leven (Joodse begraafplaatsen, de plek van de synagoge, woning en winkel van de familie Blein etc.) Dit is niet opgenomen in het lesmateriaal, maar omdat de plekken in het materiaal wel aan bod komen hoeft de voorbereiding hiervoor niet veel extra tijd te kosten.

Lesmateriaal groep 7.

De leerlingen van groep 7 houden zich bezig met vier onderwerpen die alle kort aan bod komen in een werkboekje. De onderwerpen zijn: *Oorlog in de lucht*, *Het verzet*, *Onderduikers* en *De Bevrijding*. Het werkboekje is te vinden in de map en kan vanaf de bijgevoegde cd ook worden gekopieerd voor de leerlingen. In het boekje is ruimte vrijgehouden waar de leerlingen de antwoorden kunnen noteren. Ook hier kunnen leerlingen zelfstandig of in groepjes aan de opdrachten werken, maar dit kan natuurlijk ook klassikaal gedaan worden. Omdat de vier onderwerpen alle kort aan bod komen worden leerlingen over veel verschillende aspecten van de oorlogsgeschiedenis geïnformeerd. Een aantal van deze aspecten komen ook weer terug in het materiaal voor groep 8. Natuurlijk kan de docent de onderwerpen naar eigen inzicht uitbreiden met extra eigen materiaal of het hoofdstuk uit de geschiedenismethode.

De werkboekjes zijn gemaakt per kern. Dat betekent dat er voor Slagharen, Kloosterhaar, Gramsbergen en Hardenberg een apart werkboekje is gemaakt. De inhoud ervan is gelijk met uitzondering van het deelonderwerp *Onderduiken*. Hiervoor is per kern een ander verhaal te vinden.

De eindopdracht in elk werkboekje bestaat uit een puzzel en een opstelopdracht, waarin leerlingen met een gegeven beginzin zelf de verkregen informatie verwerken in een eigen verhaal. Ook dit kan de docent zo uitgebreid maken als hij of zij zelf wenselijk acht.

4. Extra informatie

Gebruikte literatuur:

- Stappen door de oorlogsjaren van Hardenberg 1940-1945 – Stichting Historische Culturele Kring Gramsbergen en De Krim
- Heemse bezet en bevrijd – J. Slotman
- Frits de Zwerver – Jan Hof
- Mijn oorlog mijn hart – Frits L. Meijler
- Met onvergetelijke moed – G. Heijink e.a.
- Het Jongensuur – Andreas Burnier
- Rondom den Herdenbergh – verschillende jaargangen
- Krantenartikelen en verdere schriftelijke informatie beschikbaar gesteld door de heren R. Sanders en F. Ekkel

Websites:

www.hardenberg.nl
www.historiekamer.nl
www.4en5mei.nl/oorlogsmonumenten (oorlogsmonumenten in Nederland)
www.obd.nl/bevrijdingskranten (bevrijding van Overijssel)
www.historischcentrumoverijssel.nl
www.kampwesterbork.nl
www.ogs.nl (Nederlandse Oorlogsgravenstichting)
www.joodsmonument.nl.
www.westerborkportretten.nl

Overig:

In de gemeente Hardenberg waren tijdens de oorlog enkele Joodse werkkampen. Het gaat hier om de kampen Molengoot, Kloosterhaar en Balderhaar, waar in 1942 Joodse jongens en mannen tewerkgesteld waren. In dit lesmateriaal komen ze niet aan bod, maar ook dit onderwerp leent zich vanwege de directe nabijheid van deze kampen natuurlijk uitstekend voor behandeling in de klas. Voor meer informatie over deze kampen kunt u kijken op de website www.joodsewerkkampen.nl en gebruik maken van de lesbrief met de titel 'Joodse werkkampen Kloosterhaar en Balderhaar' van F. Ekkel e.a. Ook te gebruiken is het boekje 'Tot ziens in vrij Mokum' over een briefwisseling van een Joodse jongen die in Molengoot terecht kwam.

Voor vragen of opmerkingen bij het lesmateriaal kan contact opgenomen worden met:

Patrick Prinsen

Educatief medewerker Herinneringscentrum Kamp Westerbork

Tel. 0593-592600

E-mail: patrick@kampwesterbork.nl

Bijlage

Lijst met kinderboeken die in de klas gelezen kunnen worden bij dit onderwerp.

(eventueel verkrijgbaar in winkel Herinneringscentrum maar uiteraard ook in de bibliotheek)

Groeten van Leo	Martine Letterie
Holland onder het hakenkruis	Piet Prins
Kladwerk	Anke de Vries
De kloof	Jan Terlouw
Het verlaten hotel	Mirjam Elias
Mosje en Reizele	Karlijn Stoffels
Oorlogswinter	Jan Terlouw
Oorlog zonder vrienden	Evert Hartman
Opstand	Anke de Vries
Reis door de nacht	Anne de Vries
Engelandvaarders	K. Norel
Scherven in de nacht	Martine Letterie
Een eiland in zee	Annika Thor
Anne Frank mijn beste vriendin	A.L. Gold
De schaduw van het verleden	Martine Letterie
In nacht en stormgebruis	Piet Prins
Lelievijver	Annika Thor
Soms wens je alles anders	Ben Slingenberg
Zolang jij maar bij me bent	Anne Isaacs
Winterijs	Peter van Gestel
De donkere diepte	Annika Thor
Mijn vriend Samuel	Janne Ijmker
Op open water	Annika Thor
De ontdekking stripboek	Eric Heuvel
Vrij als een vogel	Geertje Gort
Jesse Ballewal-stji	H. de Jonge
De oorlog van Sophie	An van 't Oosten
Vliegers in het vuur	K. Norel
Varen en vechten	K. Norel
Wapens in de winternacht	Piet Prins
Opgepakt	Herinneringscentrum Kamp Westerbork

Antwoorden en aanwijzingen bij de opdrachten in het lesmateriaal

Lesmateriaal groep 7

1. Oorlog en Jodenvervolging

Bladzijde 3

De oorlog begon voor Nederland op vrijdag 10 mei 1940.
Het Duitse leger trok die ochtend al om 3 uur de grens over.
Ook andere Europese landen als België, Luxemburg en Frankrijk werden aangevallen

De Nederlandse soldaten moesten de bruggen opblazen om zo het snel oprukken van de Duitse troepen te voorkomen; om het Duitse leger langer tegen te houden.

Bladzijde 4

Voor veel mensen was de overgave op 15 mei 1940 een opluchting omdat zo het gevaar dat er veel meer slachtoffers zouden vallen door oorlogsgeweld of bombardementen voorlopig was afgewend.

Voor de Joden veranderde het dagelijks leven tijdens de oorlog wel direct. De borden en de posters werden opgehangen in opdracht van de nazi's omdat zij de mensen wilden leren dat volgens hen Joden minder waard waren dan andere mensen.

Bladzijde 5

De Joden in Hardenberg waren waarschijnlijk wel blij met de nieuwe synagoge omdat het aantal Joden was gegroeid en er een nieuwe grotere synagoge nodig was. In het krantenartikel is te lezen dat het nieuwe gebouw er vriendelijk en gezellig uit zag, de banken ruim en gemakkelijk waren en er veel licht in de synagoge was. Je kunt uit het artikel opmaken dat de Joodse gemeenschap van Hardenberg er op vooruit ging.

Bladzijde 6

David Blein is op 14 mei 1943 vermoord in Sobibor.
Regina Blein Hoogstraal is op 14 mei 1943 vermoord in Sobibor.
Hartog Simon Blein is op 16 juli 1943 vermoord in Sobibor.
Johanna Blein Zilverberg is op 11 juni 1943 vermoord in Sobibor.
Regina Bertha Blein is op 11 juni 1943 vermoord in Sobibor.

In 1948 is de synagoge van Hardenberg verkocht.
In 1980 is de synagoge afgebroken.
Op de plek staat nu een kledingwinkel.
Op de foto staat het Jodenbergje; de oude Joodse begraafplaats van Hardenberg aan de Vecht.

2. Verzet

Bladzijde 7

Leerlingen bedenken in deze opdracht zelf wat volgens hen bij verzet hoort. Waarschijnlijk zal het gaan om dingen die ze in films of boeken al eens gehoord of gezien hebben.

Bladzijde 8

De verzetsgroep kon de bus goed gebruiken om spullen of mensen te vervoeren. Omdat er ook een uniform in deze Duitse bus lag konden de mensen van de verzetsgroep dan net doen of ze Duitsers waren.

De verzetsgroep had een voorraad stoffen meegenomen omdat je er kleding van kon maken. Tijdens de oorlog moest je kleding op de bon kopen en daarom kwam voor veel mensen een extra lap stof goed van pas.

Kamp Amersfoort was een kamp waar veel politieke gevangenen, werkweigeraars, opgepakte verzetsmensen en ook Joodse gevangenen terecht kwamen. Het kamp was niet heel erg groot. In totaal hebben meer dan 35.000 mensen er langere of kortere tijd gevangen gezeten. De omstandigheden in het kamp waren erg slecht. Mensen werden mishandeld, kregen weinig te eten en velen zijn daar dan ook omgekomen. Er waren een aantal beruchte kampbeulen in het kamp. De meeste gevangenen zijn uiteindelijk via kamp Amersfoort in concentratiekampen in Duitsland terecht gekomen.

Gedenkstenen zijn van belang om de omgekomen verzetsstrijders niet te vergeten. Deze mensen hebben hun eigen leven in gevaar gebracht om andere mensen te helpen en zijn daarmee een voorbeeld voor ons allemaal.

Bij de laatste opdracht bedenken leerlingen zelf manieren om te gedenken.

3. Onderduiken

Bladzijde 9

De antwoorden op de eerste 4 vragen op deze bladzijde zijn verschillend. Leerlingen bedenken dit zelfstandig.

Mensen doken ook onder om te ontkomen aan tewerkstelling in Duitsland of wanneer ze om een andere reden gevaar liepen om te worden opgepakt zoals bijvoorbeeld door verzetsactiviteiten. Voor kinderen verandert er veel door onderduiken omdat ze constant moeten leven met de angst om te worden opgepakt, terwijl ze misschien niet precies weten wat er allemaal aan de hand is. Kinderen moeten van school, moeten vriendjes achterlaten, worden soms gescheiden van hun ouders, kunnen niet zonder gevaar buiten lopen etc.

Deze bladzijde is in de boekjes per kern verschillend. De antwoorden staan hieronder dan ook per kern.

Gramsbergen

De boerderij was een goede onderduikplek omdat hij lag in een redelijk afgelegen gebied waar niet veel mensen woonden of kwamen. Het was er relatief veilig.

De familie Cohen moesten gescheiden onderduiken omdat het om een groot gezin ging. Mensen wilden vaak maar 1 of 2 onderduikers omdat ze het anders te gevaarlijk en te opvallend zouden vinden. Verder moest je ook ruimte hebben voor onderduikers en ze moesten te eten hebben.

De dagen na de bevrijding waren spannend voor Freddy omdat hij niet wist hoe het met zijn familieleden was en hoe het nu verder moest met hem.

In tegenstelling tot Anne Frank kon Freddy Cohen wel buiten komen tijdens zijn onderduikperiode. Hij zat niet met zijn hele familie op één plek ondergedoken. Freddy moest meehelpen met het werk op de boerderij, hij ging mee naar de kerk op zondag. Verder zat Freddy ook op verschillende plekken ondergedoken. De mensen in de buurt wisten ook dat hij onderduiker was, maar daar werd niet over gepraat.

Hardenberg

De boerderij was een goede onderduikplek omdat hij lag in een redelijk afgelegen gebied waar niet veel mensen woonden of kwamen. Het was er relatief veilig.

Over Hans werd verteld dat hij uit Rotterdam kwam omdat er wel meer mensen uit de grote steden kwamen die op zoek waren naar eten. Dat vanwege de hongersnood in het Westen van Nederland. Hij viel daardoor niet op terwijl hij dus eigenlijk een Joodse onderduiker was. Hans en zijn ouders wisten niet van elkaar waar ze ondergedoken zaten, omdat dat veiliger was. Zo konden ze elkaar ook niet verraden als ze toch opgepakt werden.

In tegenstelling tot Anne Frank kon Hans Lelie wel buiten komen tijdens zijn onderduikperiode. Hij zat niet met zijn hele familie op één plek ondergedoken. Hans kon meehelpen met het werk op de boerderij. Verder zat Hans ook op verschillende plekken ondergedoken. Over Hans werd gezegd dat hij een niet-Jood was die eten kwam halen uit Rotterdam. Hans moest alleen in een schuilplaats zitten als er gevaar dreigde.

Kloosterhaar

De boerderij was een goede onderduikplek omdat hij lag in een redelijk afgelegen gebied waar niet veel mensen woonden of kwamen. Het was er relatief veilig.

Frits had een andere naam zodat men niet wist dat hij eigenlijk Joods was. Zo kon hij gewoon meewerken op de boerderij zonder zich echt te moeten verstoppen.

De stier werd ook wel de Joodse wachter genoemd omdat de onderduikers in de geheime ruimte achter de stier een veilige plek hadden. De stier was hun bewaker en hield de wacht: de wachter.

In tegenstelling tot Anne Frank kon Frits wel buiten komen tijdens zijn onderduikperiode. Hij zat niet met zijn hele familie op één plek ondergedoken. Frits kon meehelpen met het werk op de boerderij. Verder zat Frits ook op verschillende plekken ondergedoken. Frits moest alleen in een schuilplaats zitten als er gevaar dreigde. Frits had een schuilnaam.

Slagharen

Het antwoord op de eerste vraag mag de eigen mening van de leerling zijn. Waarschijnlijk zullen leerlingen aangeven dat een plek in een klein dorpje veiliger is dan een onderduikplek in de stad.

Catharina had in Slagharen een andere naam en er werd over haar verteld dat ze een (niet-Joods) nichtje van de familie was. Niemand wist dus dat ze een Joodse onderduikster was. Veel onderduikers moesten steeds naar een ander adres omdat ze de kans liepen om verraden te worden. Als het er op leek dat ze op een bepaald adres verraden konden worden, dan werd er een ander adres geregeld. Sommige mensen wilden ook alleen maar onderduikers voor een korte periode.

Geert Migchels is op 2 mei 1945 omgekomen in het concentratiekamp Buchenwald in Duitsland.

4. Bevrijding

Bladzijde 11

De eerste Canadese verkenner waren weer vertrokken, waarna de Duitsers terugkwamen. Dat zorgde voor veel angst en onzekerheid bij de mensen. Pas toen de Canadezen een paar dagen later weer kwamen was Heemse echt bevrijd.

In 1945 werden de bruggen door de Duitsers opgeblazen. Zo konden ze de opmars van de Canadese soldaten vertragen en hen langer tegenhouden.

Omdat er nog gevochten werd tijdens de aankomst van de Canadezen was het voor de bewoners van Heemse erg gevaarlijk om al direct naar deze bevrijders toe te gaan.

Bladzijde 12

De bevrijders kwamen vanuit het Zuidwesten en het Zuidoosten (door Duitsland).

Andere plaatsen die door deze soldaten zijn bevrijd zijn bijvoorbeeld Wierden, Den Ham, Tubbergen, Ootmarsum.

De meeste plaatsen in de gemeente Hardenberg werden bevrijd op 6 april 1945.

Niet iedereen was alleen maar blij met de bevrijding omdat er erg veel slachtoffers gevallen waren. Daarover waren veel mensen verdrietig en kwaad.

Omdat de oorlog erg ingrijpend is geweest, moeten veel mensen die de oorlog hebben meegemaakt er nog bijna dagelijks aan denken. Ze hebben vrienden, familie of bekenden verloren, hebben veel angstige dingen gezien en meegemaakt, hebben honger gehad. De mensen konden lange tijd niet doen wat ze wilden, waren bang en hadden weinig om vrolijk over te zijn. Als je dat zelf meemaakt vergeet je dat nooit meer.

Leerlingen mogen zelf bedenken waarom 4 en 5 mei belangrijke dagen zijn in Nederland.

Bladzijde 13 Puzzel:

- 1. Hitler***
- 2. begraafplaats***
- 3. bruggen***
- 4. David***
- 5. Heine***
- 6. onderduikers***
- 7. kampen***
- 8. boekenkast***
- 9. Canada***

OPLOSSING: herdenken

Lesmateriaal groep 8

Portret van de familie Blein

Joods leven in Hardenberg

1. In Hardenberg herinnert het Israel Emanuelplein aan hem.
2. Sjabbat begint op vrijdagavond na zonsondergang en duurt de hele zaterdag. Het is de 7^e dag en daarmee de rustdag voor Joden, te vergelijken met de zondag voor christenen. Omdat het gaat om absolute rust zijn veel dingen voor Joden die dag verboden. In de woordenlijst op www.jhm.nl staat een uitgebreide beschrijving.
3. 3760 jaar voor onze jaartelling.
4. Na het aan de macht komen van Hitler in 1933 en de daarop volgende maatregelen tegen Joden, vluchtten veel Duitse Joden weg uit Duitsland. Bekendste voorbeeld voor ons is de familie (Anne) Frank die in 1933 vertrokken uit Frankfurt.
5. In Hardenberg waren er na de oorlog bijna geen Joden meer over. De synagoge werd dus niet meer gebruikt.
6. Nee, de synagoge werd onder protest van o.a. de Historische Vereniging afgebroken.
7. Op dit moment staat er een kledingzaak op die plek. In de bestrating vind je een herinneringsteken.
8. In Enschede en Zwolle staat een synagoge die nog in gebruik is.
9. De gevelsteen van de synagoge is daar te vinden.
10. Op een koperen plaat op de muur zijn de namen van alle slachtoffers te vinden.
11. Er zijn 37 Hardenbergse Joden vermoord tijdens de oorlog.
12. De naam Blein komt 9 keer voor op het monument.

De familie Blein

1. Ginie was toen 2,5 jaar oud. Haar vader was 31 jaar. Haar moeder was 33 jaar. Haar opa was 59 jaar. Haar oma was 58 jaar.
2. Op het raam staat te lezen dat hij vlees, vet en spek verkocht.
3. Waarschijnlijk was de familie Blein wel bekend in Hardenberg. Omdat ze een winkel in het centrum van Hardenberg hadden kwamen er waarschijnlijk veel mensen bij hen in de zaak.
4. Ginie was bijna 1,5 jaar toen de oorlog begon. Ze heeft dus geen weet gehad van wat er aan de hand was.
5. Uit de advertenties kun je opmaken dat de familie Blein voor wat betreft hun zaak gewoon probeerde door te gaan met wat ze altijd deden.
6. Meerdere antwoorden mogelijk: voor Ginie bijvoorbeeld de maatregel waarbij Joden niet meer bij niet-Joden op bezoek mochten. Misschien kon ze hierdoor niet meer bij vriendinnetjes of bekenden op bezoek gaan. Voor haar ouders bijvoorbeeld de maatregel over het niet meer ritueel mogen slachten, die voor een slager lastig kon zijn of bijvoorbeeld de maatregel dat Joden geen vervoermiddel meer mogen hebben. Ook dat is lastig voor mensen met een eigen winkel.
7. Ginie en haar ouders mogen vanaf 10 april niet meer in Hardenberg blijven wonen.
8. De familie Blein moest zich naar kamp Vught begeven.
9. Ze mochten reisbagage en waardevoorwerpen meenemen.
10. Ginie was op dat moment 4,5 jaar oud. Ze was dus zonder haar moeder in een barak.

Kamp Westerbork en verder

1. Op de registratiekaart vind je de naam, het adres, de geboortedatum. De leeftijd is niet vermeld op een registratiekaart. Soms vind je wel een baraknummer maar op de kaart van Ginie staat geen baraknummer vermeld.
2. Ginie was niet gesperd, maar was zoals dat werd genoemd 'transportvrij' wat betekende dat ze al snel weer op transport zou gaan naar een ander kamp.
3. Leerlingen zouden bijvoorbeeld kunnen noemen: ziekenhuis, schouwburg, paardenstal, kippenhok, de verschillende werkplaatsen die worden genoemd, school, postkantoor, speeltuin of bloemenkas.
4. Westerbork moest zoveel mogelijk lijken op het gewone dagelijkse leven om mensen zo gerust te stellen over wat er na Westerbork zou komen. Men werd eigenlijk voor de gek gehouden. Als het leven in kamp Westerbork dragelijk zou zijn, zouden mensen eerder verwachten dat dat ook in de andere kampen waar ze later terecht zouden komen zo zou zijn.
5. Mensen sliepen in stapelbedden van drie hoog zonder trapje daarbij. Je moest langs de zijkanten omhoog en omlaag klimmen. Koffers en bagage moest je op je eigen bed bewaren. Je sliep met veel mensen in zo'n barak en had dus totaal geen privacy, geen plekje voor jezelf. Verder was het ook nooit stil in een barak, erg stoffig, veel ongedierte, in de winter ijskoud en in de zomer bloedheet.
6. De meeste treinen die vertrokken waren samengesteld uit goederen en veewagens. Er waren dus geen zitplaatsen.
7. Ginie moest op 8 juni 1943 op transport. (Het transport uit Vught is zeer waarschijnlijk in de late avond van 7 juni 1943 in kamp Westerbork aangekomen. De nieuw aangekomen mensen werden in een barak ondergebracht voor de nacht en zijn de volgende ochtend geregistreerd, vandaar deze datum op de kaart. Enkele uren later vertrokken bijna al deze mensen, waaronder dus ook Ginie Blein, naar het buitenland.)
8. Ginie is dus nog geen dag in het kamp geweest.
9. De vader van Ginie kwam pas op 3 juli 1943 in kamp Westerbork terecht.
10. Ginie heeft haar vader niet meer gezien.
11. Harry Blein woonde in barak 62.
12. Johanna Blein ging tegelijk met haar dochter op 8 juni 1943 op transport.
13. Ook zij is dus maar een paar uur in kamp Westerbork geweest.
14. Harry Blein ging op 13 juli 1943 op transport.
15. Hij is dus 10 dagen in kamp Westerbork geweest.
16. Ginie Blein en haar moeder zijn direct na aankomst op 11 juni 1943 in Sobibor vermoord. Harry Blein is direct na aankomst op 16 juli 1943 in Sobibor vermoord.
17. David Blein en Regina Blein-Hoogstraal zijn op 14 mei 1943 in Sobibor vermoord.

Lesmateriaal groep 8

Het Verzet

Monumenten voor verzetstrijders

1. Andere manieren waarop verzetstrijders worden herdacht zijn bijvoorbeeld in straatnamen of door het noemen van hun namen bij herdenkingen of door een stukje over hen in de krant, een tijdschrift of een boek.
2. Een flink aantal mensen vonden dat ze niet alleen maar konden toekijken hoe de nazi's allerlei misdaden pleegden en vonden dat ze er wat aan moesten doen om de nazi's te stoppen. Dat ze daarbij zelf gevaar liepen namen ze op de koop toe.
3. Verzet is natuurlijk niet alleen met wapens. Ook mensen die bijvoorbeeld onderduikers hielpen of geheime kranten rondbrachten pleegden verzet. Zo zou je heel veel dingen die door de nazi's waren verboden, maar die mensen toch deden een vorm van verzet kunnen noemen.
4. Nee, veel mensen verzetten zich ook op eigen houtje en hoorden niet bij een georganiseerde groep.
5. Bijvoorbeeld: Een Duitser die de weg vroeg de verkeerde kant opsturen. Stiekem luisteren naar de (verboden) Engelse radio. Een verzetskrant lezen. Lawaai maken in de bioscoop bij Duitse propagandafilms. De letters OZO (Oranje Zal Overwinnen) op een muur schrijven. Een oranje lintje op je kleding dragen wanneer er iemand van het koningshuis jarig was. Met je vingers een V maken als begroeting (de V staat voor Victorie –overwinning).
6. Er waren veel meer mensen die aan klein verzet deden, omdat dit natuurlijk minder gevaarlijk was.
7. In 1944 werd duidelijk dat de nazi's de oorlog zouden verliezen en dat het niet lang meer zou duren. Daardoor durfden mensen zich meer te verzetten.

Droppings

1. Bij een dropping werden wapens of andere zaken met parachutes vanuit een vliegtuig op een afgesproken plek afgeworpen.
2. De droppings gebeurden meestal met vliegtuigen die vanuit Engeland kwamen.
3. De meest geschikte plek voor een dropping was een afgelegen terrein. Daardoor kregen zo weinig mogelijk mensen (en natuurlijk ook de nazi's niet) er iets van mee wat er daar gebeurde.
4. In het donker vielen de vliegtuigen en de parachutes, maar ook de mensen van de verzetsgroep niet op en bleef het een geheim.
5. Minimaal een groep van rond de 10 personen, meestal waren het er een stuk meer. Mensen die de seinlichten bedienden, mensen die de pakketten ophaalden, maar ook mensen die op de uitkijk stonden.
6. Als hij met zijn vliegtuig in de buurt was, werd er met een lichtbundel op elke hoek van het afwerpterrein kort een sein gegeven aan de piloot.
7. Vaak werden de wapens direct meegenomen en verstopt op een geheime plek op een boerderij (bijv. onder de hooiberg). In het verhaal is er sprake van een ondergrondse schuilplaats waar de wapens werden verstopt en ook dat kwam vaker voor.
8. Omdat niemand de containers mocht zien en vinden en omdat ze toch niet meer werden gebruikt werden ze in het water gegooid, waar ze onzichtbaar op de bodem kwamen te liggen.
9. Leerlingen maken zelf een tekening met de aangegeven punten daarop.
10. Ja, de gedenksteen zal voor hen een herinnering zijn aan het gevaarlijke werk wat ze deden en misschien ook wel herinneren aan vrienden die de oorlog niet hebben overleefd.

Hulp aan onderduikers

1. Omdat hij dominee was kon hij, vooral op zondagen, een grote groep mensen toespreken. Dat was een voordeel om zijn boodschap aan veel mensen te vertellen.
2. Misschien dacht hij dat ze hem niet zouden oppakken, maar waarschijnlijk vond hij het waarschuwen van mensen voor wat de nazi's deden en wilden belangrijker dan zijn eigen veiligheid.
3. Om onderduikers te helpen heb je de hulp van veel mensen nodig. Mensen die adressen zoeken waar onderduikers terecht kunnen, maar ook mensen die voor eten zorgden, mensen die voor vervoer en valse papieren zorgden en nog veel meer. Dat kon je nooit in je eentje regelen, ook al omdat de groep mensen die moest onderduiken steeds groter werd.
4. Om allerlei zaken te regelen voor onderduikers reisde dominee Slomp heel Nederland door. Hij kwam en sliep op veel verschillende plaatsen en had nog nauwelijks een vaste woonplek. Vandaar de bijnaam Frits de Zwerver.
5. Aardappels laten groeien in een woestijn is bijna onmogelijk. Ook het helpen van al die mensen voor wie het beter was om onder te duiken was onmogelijk. Het lukte maar voor een kleine groep om ze echt te helpen. Daarmee was dit werk vergelijkbaar met aardappels poten in de Sahara.
6. Omdat dominee Slomp zoveel mensen had gered en geholpen waren veel mensen hem dankbaar en zagen velen hem als iemand die het goede voorbeeld had gegeven of misschien wel als held. Zijn verhaal sprak dus veel mensen aan.

Verzet in Kloosterhaar

1. De boerderij van Weerts lag erg afgelegen en niet aan een doorgaande weg. Er kwamen dus weinig mensen in de buurt van de boerderij waardoor het verzetswerk er geheim bleef.
2. Om eten te krijgen voor onderduikers had je dus ook bonkaarten nodig, maar die kreeg je natuurlijk niet vanzelf omdat niemand mocht weten dat er onderduikers in je huis zaten. Daarom werden de bonkaarten door het verzet gestolen en verdeeld onder de onderduikers.
3. Door het uit zijn hoofd te leren hoefde hij geen papieren mee te nemen die weer gevaarlijk zouden zijn als hij eventueel aangehouden zou worden.
4. Het was veiliger wanneer Frits de kleine, rustige achterafwegen nam in plaats van de grote weg waar hij meer mensen zou tegenkomen. Daarom moest hij dus omfietsen.
5. Hij durfde het niet te vertellen omdat hij zich niet aan de afspraak had gehouden. Het had slecht kunnen aflopen voor hemzelf maar ook voor boer Weerts en zijn verzetswerk.

Een verzetsman uit Slagharen

1. Zaken die geregeld moesten worden waren: een onderduikplek, verzorging voor de onderduiker op de onderduikplek, vervoer naar de onderduikplek en eventueel een vals persoonsbewijs.
2. Nee, hij werd opgepakt als vergelding voor de overval op een Duitse soldaat, maar omdat de nazi's waarschijnlijk wel vermoeden dat hij in het verzet zat werd Geert Migchels doorgestuurd naar een concentratiekamp terwijl een groot deel van de andere opgepakte mannen weer werd vrijgelaten.
3. Door de brieven zouden ze informatie krijgen over hoe het met hun familie en bekenden was en zouden er ook geheime boodschappen kunnen worden doorgegeven. Door berichten van thuis zouden ze misschien opgepept worden. Dat wilden de nazi's voorkomen.

4. Geert Migchels is op 2 mei 1945 omgekomen in het concentratiekamp Buchenwald in Duitsland.
5. Eigen antwoord van de leerling.

Bonkaarten en persoonsbewijzen in Gramsbergen

1. Bonkaarten werden ingevoerd omdat er tijdens de oorlog aan veel dingen zoals voedsel gebrek was. Er was niet genoeg. Om alles toch eerlijk te verdelen kregen mensen bonkaarten waarmee ze spullen/voedsel konden kopen.
2. Om ook voor onderduikers voedsel, kleding en andere dingen te regelen had de verzetsgroep bonkaarten nodig. Onderduikers kregen natuurlijk zelf geen bonkaarten. Deze werden daarom gestolen.
3. Door het persoonsbewijs konden de nazi's op straat controleren wie iemand was. Je kon niet meer zeggen dat je iemand anders was en daarmee werd het makkelijker om mensen die gezocht werden op te pakken.
4. Als iemand gezocht werd kon je met een vervalst persoonsbewijs voor iemand anders doorgaan, waardoor je minder gevaar liep en gewoon door kon leven zonder bijvoorbeeld onder te duiken.

In de eindopdracht kunnen leerlingen zelf een onderwerp kiezen en daar met de informatie uit het lesmateriaal en eventueel zelf opgezochte info een eigen stripverhaal maken. Het is de bedoeling dat de strip informatie geeft en daarmee dus leerzaam is voor anderen.

Lesmateriaal groep 8

Een monument

In deze opdracht gaan leerlingen naar eigen inzicht zelf een ontwerp voor een kindermemorial maken. Daarvoor gaan ze eerst verschillende memorials met elkaar vergelijken. De hiervoor te gebruiken schema's vullen leerlingen naar eigen inzicht in. Datzelfde geldt voor de vragen die de leerlingen beantwoorden over de zin van oorlogsmemorialen. Uiteindelijk maken ze een ontwerp voor een kindermemorial. Het is wellicht verstandig om van tevoren met de leerlingen af te spreken welke materialen mogen worden gebruikt, welk formaat het ontwerp mag hebben en hoeveel tijd ze hieraan mogen besteden. Hierin is de docent natuurlijk vrij om eigen keuzes te maken en daarmee af te wijken met wat in het lesmateriaal wordt genoemd.

EVALUATIEFORMULIER *De oorlog dichtbij huis...*

Het Herinneringscentrum Kamp Westerbork heeft voor uw school een project samengesteld om het onderwerp Tweede Wereldoorlog letterlijk dichtbij huis te verbeelden.

We hopen dat u en uw leerlingen er met enthousiasme aan gewerkt hebben!

Graag horen wij van u wat er goed ging én wat beter zou kunnen.

Wilt u dit evaluatieformulier z.s.m. retourneren naar:

Herinneringscentrum Kamp Westerbork

De oorlog dichtbij huis

Antwoordnummer 200

9410 VC Hooghalen

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Naam school:

Tel. nr school:

Contactpersoon:

Groep:

Datum:

* Wat is uw algemene indruk van de uitvoering van dit project op school?

* Hoeveel uur heeft u met uw leerlingen aan dit project besteed?

Is dat het aantal uren dat u verwacht had aan dit project te besteden?

Had u hiermee voldoende tijd om het project helemaal uit te voeren?

* Voldeed de uitvoering van dit project aan uw verwachting? Waarom wel /niet?

0 JA, want

0 NEE, want

* Bent u tevreden over de begeleiding van het Herinneringscentrum?

* Bent u tevreden over de aanlevering van het lesmateriaal?
Zo ja, wat vond u hierbij een sterk punt?

Zo nee, wat kan er anders/beter?

* Bent u tevreden over de docentenhandleiding?
Zo ja, wat vond u hierbij een sterk punt?

Zo nee, wat kan er anders/beter?

* Bent u tevreden over de aansluiting van het materiaal bij het niveau van de groep?
Zo ja, wat vond u hierbij een sterk punt?

Zo nee, wat kan er anders/beter?

* Bent u tevreden over de inhoud van het lesmateriaal?
Zo ja, wat vond u hierbij een sterk punt?

Zo nee, wat kan er anders/beter?

* Wat vonden uw leerlingen van het project *De oorlog dichtbij huis*... ?
Sterke punten:

Verbeterpunten:

* Gaat u dit project jaarlijks uitvoeren?

☐ JA, want

☐ NEE, want

* Aanvullende opmerkingen (met wellicht ook handige tips voor collega's van andere scholen):